

וכך היתה זו רק שאלה של זמן עד שיימצא האיש בעל הרגישות שיוציא לאור את הספר הגדול על הירש, אחד מטובי אמניה של ישראל. אף כי הציונים — בהם ציבועי מים — מודפסים כאן בשחור ובלבן בלבד, כמה ציבועניות וססגוניות כאן. עתה יוכל גם הקהל הרחב להתבשר מניחוחה של אמנות זו של אדם שוכה להעמיד דורות של תלמידים ומעריצים שומעי ליקחו, הישג בלתי מבוטל כשלעצמו.

ספרים

הרחק מן

ההמון הרגז

תומאס הארדי
הרחק מן ההמון הרגז
מאנגלית: אמציה פורת
הוצאת עם עובד

ב־1921 כתב תומאס הארדי לאחר מירדיו: להרחק מן ההמון הרגז יש נטייה גוברת והולכת.

ברומאן זה: החינוניות והחרווה שבמעשה היצירה. זוהי לרדי יצירת-המופת של הארדי, אף כי מובטחתי שיש רבים שהיו מעדיפים את טס או את ג'וז האלמוני. אני אסירת תודה איפוא להוציא אהלאור שגרמה שאחזור ואקרא בה כעבור הפסקה של 50 שנה. היה זה ניסיונו הראשון של הארדי לכתוב רומאן מתפרסם תחילה בהמשכים. זאת, בעקבות המגמה של העורך והפילוסוף האנגלי לולי סטיין וון (אביה של וירג'יניה וולף) לתרום מפרייטו לקורא, כתב-עת שאם איני טועה קיים עד היום. כבר אז התכוון. הארדי לכתוב סיפור פסטוראלי על חיי ספרו — השם לקוח מתוך האלגיה המפורסמת של תומאס גרי, אלגיה בבי-עלמ'ן כפרי (1751) — מעיד על הכוונה לחצוב בעפרות המחצב הפסטוראלי שבו ולעשות בו שימוש ספרותי.

בהתאם לנוסח אותם ימים, כל גיבוריו הראשיים של הרומאן מופיעים לפנינו בשלמותם על כל צידיהם: לכולם ריגעי גדלות, כולם מעוררים בנו ריגשי השתתפות — וכולם מגוחכים בצורה נפלאה. דווקא בריגעי השיא הנרגשים ביותר של הם.

אבל הרמוניות המישניות, אף הן ניצבות כמור

גדעון שפינגר

חלום בלהות

(עם נתן אלתרמן והאנס כריסטיאן אנדרסן – הסליחה)

מלון "קאנוסה" שבירושלים. עסקנים לובשי-שחורים, צעירים בריא-בשר וזורדי-לחיים, רוחשים ובוחשים במיסדרונותיו בטרם הגיע ראש-הממשלה (ולצורך העניין גם שימעון פרס) לחלות את פני רבם, ראש החכמים שעל פיו יישק דבר ותיכון ממשלה בישראל.

וכל אלה העסקנים, צעירי בני-ברק, ירושלים וקריית הבבא הקדוש, חובשי בתי-המידרש המלעיסים עצמם מפני עץ הדעת וש"ס – מתים היו, שכן כולם עד אחד המיתו עצמם באהלה של תורה כמיצויות רבם הגדול וכל ממשלות ישראל. מתים היו, כאמור, אך לחייהם ורודות ופניהם מדושנים. אכן הפלא ופלא. מי יידע נפלאות הבורא ותבדך.

ולפתע, בעיצומו של הרחש-בחש הבלתי פוסק וציפצופי ה"גיפרים" וה"פלא-מונים", השלך הס. ראש-הממשלה (או, כאמור, לחליפין, שימעון פרס) נראה בפתח מלון "קאנוסה". עיניו עששות מעייפות, אך מראהו מאושש וקפיצי כתמיד למרות ההמתנה הארוכה והמבזה בחוצותיה המושלגים של קאנוסה, קרייה נאמנה. וראה זה פלא – בעיקבותיו צעדו נער ונערה, לבושי חאקי וכובעי-גרגר ופניהם חיוורות והם ירידים, מתים. והנה פתח הנער את פיו ובקול חלוש, אך ברור ונוקב שנושע היטב בדממת התדהמה, אמר: אנחנו מגש הכסף שעליו ניתנה מדינת היהודים ונהגים אנו להצמד לראש-הממשלה, למען לא נשכחנו בבואה לשאת ולתת בענייני חיים ומוות – ואנו, כמובן, מטעם המוות. למען לא נשכחנו בבואה לשאת ולתת בענייני חיים ומוות – ואנו, כמובן, מטעם המוות. למען לא נשכחנו בבואה לשאת ולתת בענייני חיים ומוות – ואנו, כמובן, מטעם המוות.

ואז פרץ מאי-שם נער, ושערותיו בהירות כפישתן ובמבטא דני בולט פנה בשאלה לצעירים לבושי-השחורים שהדיבר נעתק מפיהם: אתם, שהמתתם עצמכם באהלה של תורה, האמנם מתים אתם? מדוע איני רואה את נקבי הכדורים בגופכם, כבזוג האלתרמנים הללו הזכורים לי מתוכנית-הלימודים של משרד-החינוך... ואם כך – הסיף להקשות אותו דרך שייגעץ מחוצץ (ששמו, כך התברר לי, האנס כריסטיאן), מי זכאי לשאת בתואר מגש הכסף, האם שני ותיקים טרחנים אלה או שמא אתם, הממיתים עצמכם יום יום ולילה לילה – ומוסיפים לחיות. ומדוע, הציע בקולו הצפצפני, לא תעשו בניכם רוטאציה, כמינהג ישראל מקדמת דנא?

ואז התעשת אחד המתים, מטובי-המראה ונטולי חורי הכדורים, ופסק: אכן, המתנו עצמנו באהלה של תורה, אך תורתנו תורת חיים היא ולפיכך מצויים אנו לחיות, שנאמר: בדמיך חיי.

האמנם, בדמיך? היקשה הילד המחוצץ.

והמת דן הסמיק ופניו להטו באש התורה. צמד מגש הכסף הביטו בו בעיניהם החיוורות אך רוויות הקינאה משל אמרה: איזה צבע נאה לאלה הממיתים עצמם באהלי תורה!

שטיא סקנדינבי מחוצץ – פלט המת החי מאוד – כלך לך וחזור לאגדות אנדרסן ואל תטרידנו בקטנות.

מוסר השכל: מות באהלה של תורה – וחייית!

לא המתים יחללו יה. רק הממיתים עצמם באהלי תורה יודו לו ויהללו ומעל לכל: באין חזון (עובדיה) – ייפרע עם.

וכאן הופסק החלום הנרוע על ידי חדשות הבוקר: "אגודת-ישראל תובעת לקבל את מיפעל הפיס". היקאתי את נשמתו אך חזרתי למציאות.

* חזון עובדיה – ישיבתו של הרב עובדיה יוסף שבה מתקיימות הפגישות של מועצת חכמי התורה.

חיות לגד עינינו, כשאזינונו שומעות את חיתור ניב הדיבור והסילסול הכפרי שבפיהן, את האיזכור רים התנ"כיים – אלה שבמקומם אלה, והם הרוב, שלא במקומם – ואת הליווי המוסיקלי המתלווה לחייהם (אולי צריך לבקש את שורשי בניגונים שהיה אביו של הארדי משמיע, בימי ילדותו של הבן, בכינויו העממי בחגים ובמועדים בכפר).

אף לרגע אינך שוכה שלפניך משרור וארדיר כל, האחרון כזה שהחמיץ את ייעודו, הכותב כאן על גופי כפר שאותם הכיר מקרוב ואשר בהם אף

להצטייר כפרי עטה של יד נערותית, אף כי ייתכן שיש בספר דבר-מה שלא הייתי מסוגל לתת בו אילו הייתי מבוגר יותר.

ואכן, יש בקביעה זו מן האמת. אותו "דבר-מה" שהארדי מדבר עליו הוא משהו שהיה כאש בעצ' מותו, סוג של עושר שבו מופיעה מקוריותו וטיבעית במצב של רעננות אידיאלית ואיזון מוש' למ. ככל שהלך והוסיף שנים, כן הלך והעמיק חקר ומחשבה, כשהוא משתמש בפרי מחשבתו העצמי את כיסור לסיפוריו ותכניו האחרים. ואולם, מה שאבר כרבות השנים מצוי עדיין בשיפעה יתירה

בחר לחיות רוב ימיו. כך מתועדים כאן חילופי העונות בצבעים נאמנים, ממשיים ועם זאת נוגעים אל הלב כעת ובעונה אחת. וכך מופיעים לפנינו העובדים השכירים, "דיים עובדות" לעד נה או יותר, שעצם ייחודם וצורת דיבורם מהווים תרומה חשובה להומור של היצירה הפסטוראלית שלפנינו. מצוי כאן למשל סיפור על סעודה מסורתית הבאה לציין את חג תום גז הצאן, הנותרת בויתרון כשיר בלתי-נשכח.

דווקא הרגאיות, כפל הרשויות וכפל הפנים, שבאופיו של הארדי מבשילה כאן, בהרחק מן ההמון הרגז, לכדי הארמוניה מושלמת כל כך. מצד אחד מורגשת היטב המודעות העממית שלו, ידיעתו והיכרותו את המסורת העממית ואת אופיו של בן העם, על כל קבלת-הדין וההומור המאפייני נים אותו. אבל מודעות עממית זו מאוזנת מעשה חושב על ידי תודעתו העצמית של הארדי עצמו, על כל תחושת המעוות-לא-יוכל-לתקון והתמלה הקוסמית כמעט שלו.

על יחסו לפרובינציאליות מעידה בין השאר הערה שרשם ביומניו. אסיים בה ולוא רק מפני שהיא עוסקת בבדיה אשר גרמה לי שסופרים ישראלים צעירים לא-מעטים עדיין מתחבטים בה:

"ארנולד (אני מניחה שהכוונה למשורר ולמב" קר הגרול מתיי ארנולד) שונה באשר לפרובינציאליות. זאת, אם אמנם כוונתו לדבר שאינו עניין של סיגנון ואורח הצגת הדברים. אי-ערור לחשיבותו של סוג מסוים של פרובינציאליות ריגשית. חיונית היא לכל ייחוד ואינדיבידואליות של אמת. וקרוצה היא, רובה ככולה, מחומריה של אותה התלהבות היולית שבלעדיה לא נהגתה מעולם שום מחשבה גדולה ולא נעשה מעולם שום מעשה רבי-עלילה."

עתל ברוידא ■

מוות ידוע

מראש

גבריאל גרסיה מארקס
כרוניקה של מוות ידוע מראש
מספרות: טל ניצן
פרוזה אחרת, עם עובד

כשיבואו אי-פעם, אם עוד לא באו, לבחור את "עשרת הגדולים" בתחום הנובלה, הנובלה ולא הסיפור הקצר, של המאה ה-20, לא יוכלו לפסוח על כרוניקה של מוות ידוע מראש של גבריאל גרסיה מארקס הקולומביאני. מי שהתייגע מעט השפע הסריהשעור של מאה שנות בדידות ייותר עם תיאבורלמכביר לתוספת בגמר קריאת הסיפור המאוחר יותר, שהוא הכל ורק לא "ספר מתח מובהק", כמצויין על גבי העטיפה. למען ההגינות יש להוסיף, כי גם מחבר הכתיוב מוסיף "לכאורה". כלומר, ספר מתח מובהק לכאורה. אבל, בעצם, לא.

לא מתח ובדוראי לא מתח מובהק. נובלה לא טינוראמריקאית מובהקת המצרפת את כל הסממנים שהורגלנו לצפות להם מתרבות: העיסוק הכפייטי במוות, המוות כצורה של פולחן אליילי גרוטסקי, לעיתים על גבול הפארסה, הזיווג של זיועה והומור, האפיקוס שהוא כנראה תוצאה של השלמה מחרידה עם גוראות של הקיום האנושי ואיזון תפיסה, ספק קאתולית ספק אינדיאנית וק רוב לוודאי שהיא גם זה וגם זה, שאין מה לע" שות". החיים, כלומר המוות, חוק/חוקים יותר. קוהלת מטפס על עצים ועל קירות ולרוב נופל מהם.

האדם, גם ה"גיבור", אינו יותר מאשר מארירי גסה מיטלטלת, מוקיון מופעל בחושים, עבר ליצי ריו, קורבן למוסכמות התנהגות שאיברו את פיי' רן מזמן (והתאומים כאן אינם רוצים כלל לנקום את ניקמת כבוד אחותם המחולל), חומר בידי היוצר. ורק שאין כאן יוצר. רק יוצר אמנות. הפעם הוא מעורב בסיפור במישרין. ומכאן גם האפיון ה"אנוני", כרוניקה" והופעתם של מארקס עצמו ובני מישפחתו (בעיקר אמו) בעלילה. רומה שהסיפור מבוסס על מעשה שהיה, וזכרון ילדות מכפר ילדות נשכח, שהמחבר חוזר אליו ולתושביו כדי לוודא שהכל אבד והשתמר, השתמר ואבד, יותר מאשר כדי לברר ולוודא פרטים אלה או אחרים.

מכאן איפוא יצאו להן כל הדמויות המופלאות, התמהותיות, המרחפות של מאה שנות הברידות, הן וסיפוריהן שלהן. גם כאן סיפורי-ברד, אבל מעבר לכך וליד המלהקת את המארינוטות אתה רואה את המציאות שהולידה את האשליה שהר לידה את המציאות. כמה רחוק מכפרי הילדות של פיראנדלו, לורקה או איציק מאגנר, ועם זאת כמה קרוב. כפרי הוא כנראה כאמת כפרי מאוד, אם הוא

אילן בושם

חמישה שירים

א

בעתון אחד פרסם על מפר שמת בן 67:

בעתון אחר שהיה בן 65 במותו:

ועוד באתר דבר על 70.

ואני חפיתי, במתה, לקביעה הסופית

לטובתי או לרעתי.

ב

אני מזהה אנשים מתקופתה של אמי

וככל שאני חוזר ורואה אותם

אני מציו לעצמי עמק השנה בה היא

נמצאת

כשמעליה אלפי השיחות אותן לא

שמעיה;

הדברים אותם לא השמיעה; המאורעות

שלא

חלפו לגד עיניה, והפעילות בהן לא

נטלה חלק.

ג

אמי

חמש עשרה שנה היא כבר איננה;

(משא לעיפה);

אני נאחו בחיים, כבקש, כדי לא לטבע.

ד: על כל הקופה

או רולטה רוסית

אתה נולד;

אחר-כך:

כן לא פן לא פן לא פן לא

כן

לא

ה: מודעה על דלת זכוכית

ר.ה. עובדת בנק... סניף... שנפטרה

בלא עת,

טפחה על פניהם של הנכנסים לבנק.

ר.ה. עובדת בנק... סניף... שנפטרה בלא

עת, הפכה תקוותיהם

של הנכנסים לבנק, לעתיד טוב יותר,

לתקוות שאו;

ובצאתם את הבנק, לא הותירה להם ר.ה.

עובדת

בנק... סניף... שנפטרה בלא עת,

פתח תקוה.

סבה סבה הדלת ועל צירה שבה הדלת;

ומודעה מרפקת ומודעה מסרת והדלת

לעולם

סוככת.

רומה כלי-כך במרחק של תרבויות, יבשות.

כל זמן הקריאה אתה זוכר את זור'ה אמארו,

הסופר הברזילאי, המבוגר יותר. בעיקר את הנוכ

לוח שלו, כמו מוחו ומותו של קינקאס שואב מים

(עברית: מרים טבעון, הוצאת זמורה-ביתן, 1986).

ריאליסטי יותר אבל לא פחות אמריקה הלאטי

נית, וגם נפלא לא פחות.

ג.ז. ■

עורך נתן זך